

Parkslide. FOTO: commons.wikimedia.org, CC0 1.0

FRÄMMANDE ARTER

TEXT: Malin Strand, miljöanalysspecialist, SLU Artdatabanken, malin.strand@slu.se,
Mora Aronsson, konsulent, SLU Artdatabanken, mora.aronsson@slu.se

Att en ny art upptäcks i naturen och den biologiska mångfalden ökar kan vara fantastiskt. Men när arten som dyker upp bär epitetet ”främmande” kan det innebära problem. Då kan den biologiska mångfalden istället drabbas negativt.

Problemet med främmande arter har på flera sätt tydliggjorts de senaste decennierna, men vi börjar inte med mördarsniglar, parkslide eller mårdhundar, utan med något så spännande som förordningar! EU-förordningen om invasiva främmande arter (nr 1143/2014) omfattar i dagsläget en lista på över 66 arter: 30 djur och 36 växter som bedöms vara både hitförda av människan och problematiska. Några exempel på arter i EU-listan som redan är bekanta för oss är jätte-

balsamin, bisam och signalkräfta. Andra känns kanske intuitivt mer främmande, till exempel vanlig näsbjörn och kinesisk buskklöver.

De listade arterna får inte importeras, säljas, odlas, födas upp, transporteras, användas, bytas, släppas ut i naturen eller hållas som husdjur. Förteckningen uppdateras löpande och fler arter tillkommer efter hand, beroende på vilken risk de skulle kunna utgöra.

Ett land kan också ha en nationell förteckning som omfat-

tar arter i landet och regleras nationellt. Idag finns ingen sådan färdig lista för Sverige. Däremot finns en svensk förordning (SFS nr 2018:1939) som återspeglar EU-förordningen. I Sverige är det Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten som är de nationellt ansvariga myndigheterna för arbetet med invasiva främmande arter.

Kunskapen om främmande arter och de problem som de kan medföra har ökat kraftigt under 2000-talet och det finns flera rapporter och studier som försöker uppskatta kostnader och risker. När en art väl har etablerat sig kan det vara mycket svårt att avlägsna den, så ur ett förvaltningsperspektiv gäller det att ringa in vilka arter som skulle kunna både komma hit OCH etablera sig, och sedan försöka förhindra både

INVASIV OCH FRÄMMANDE ELLER INHEMSK?

En **främmande art** är en art som introducerats av människan utanför sin historiska eller nutida naturliga utbredning. Det spelar ingen roll om introduktionen är avsiktlig eller oavsiktlig, och även arter som på egen hand sprider sig utanför sitt naturliga utbredningsområde på grund av att människan gjort det möjligt, räknas som främmande.

En **invasiv främmande art** är en art vars introduktion och spridning hotar inhemsk biologisk mångfald, orsakar socioekonomiska skador eller kan skada människors och djurs hälsa. I artikeln fokuserar vi framför allt på de biologiska frågorna och inte på socioekonomi eller hälsa.

Definitionen av en invasiv främmande art skiljer sig ofta mellan ett förvaltnings- och forskningsperspektiv. I vetenskapliga sammanhang tolkas invasiv ofta som "med stor spridningsförmåga" utan att beakta huruvida arten har negativa effekter eller inte. Inhemska arter med stor spridningsförmåga vars spridning inte ger upphov till negativa effekter benämns ibland "expansiva".

En **inhemsk art** är en art som är naturligt förekommande i Sverige (det vill säga inte hitförd med människans hjälp), och som har reproducerat sig i minst tio år. Till "inhemsk" räknas också "Införd art som etablerat sig i svensk natur före år 1800". Exempel på detta är kungsängslilja och vinbergs-snäcka som betraktas som "aktivt införda och naturaliserade före år 1800". Denna definition av inhemsk används bland annat i Rödlistan. Årtalet 1800 som gräns förklaras på ett enkelt sätt med tillgången på information. Från slutet av 1700-talet finns det data och dokumentation för förekomst av en stor mängd arter i Sverige, men längre tillbaka i tiden är kunskapen både bristfällig och osäker.

hitförel och spridning i ett tidigt skede. Om vi kan förutsäga vilka arter som kan innebära en risk är det lättare att försöka hindra att de etablerar sig och sprider sig i naturen.

Det finns flera metoder som utvecklats för att uppskatta vilka främmande arter som kan bli problematiska. GEIAA (*Generic Ecological Impact Assessment of Alien Species*) är en metod som använts för arbetet med riskklassificering i svensk natur och som bygger på en uppskattning av hur stor risk en främmande art skulle kunna utgöra för inhemsk biologisk mångfald. Metodens utgångspunkt är kunskap om arternas biologi (som habitatkrav, spridningsförmåga, och livscykel) i kombination med antaganden om framtida klimat.

I Sverige genomfördes 2017–2019 en så kallad riskklassificering med hjälp av GEIAA och som första steg i detta sammanställdes en lång lista med främmande arter som redan finns i Sverige eller som finns i våra närområden och skulle kunna komma hit. Några exempel på dessa arter är:

Kanadensiskt gullris (*Solidago canadensis*), en "rymling" som under lång tid varit en omtyckt, lättodlad och vacker trädgårdsväxt, men som nu letat sig ut i naturen och konkurrerar ut inhemska arter. Den kan ganska snabbt skapa "enfald" där det tidigare varit "mångfald" och är svår (och kostsam) att bekämpa.

Strandkotula (*Cotula coronopifolia*), en växt som snabbt etablerat sig till exempel på Öland och som sprider sig på bekostnad av inhemska strandängsarter som glasört och saltört. Glasörtsstränder är känsliga miljöer som inte finns på så många ställen.

Fjäderborstgräs (*Cenchrus setaceus*), en listad nykomling för Sverige som tidigare har odlats till exempel i offentliga miljöer. Nu har den påträffats utanför sina odlingslådor och behöver bekämpas då den visat sig kunna ta över i de områden den växer.

Stillahavsostron (*Magallana gigas*), växer sig snabbt stora och kan täcka stora ytor av havsbotten.

Kungsängslilja

”DÅ ÄR DET DESTO MER VÄRDEFULLT ATT KÄNNA TILL VÅRA VANLIGA SVENSKA ARTER FÖR ATT LÄTTARE KUNNA UPPTÄCKA NYA”

FOTO: Svenska Jägareförbundet

Gulbukig vattensköldpadda (*Trachemys scripta*) tillhör en av de 100 mest invasiva främmande arterna i världen. Sköldpaddorna är allätare och äter insekter, groddjur (och deras rom), fiskar, små däggdjur och växter. Sedan 1990-talet har allt fler observerats på vift i svensk natur; särskilt underarten rödörad vattensköldpadda (*Trachemys scripta elegans*, se bilden). Det handlar nästan alltid om husdjur som blivit utsläppta, ofta i parkdammar i tätortsnära miljöer.

Fjäderborstgräs, FOTO: Mora Aronsson

Läs om Bioresurs undervisningsmaterial om invasiva arter på nästa uppslag, sidorna 20–21.

Hur kan man veta var främmande arter etablerar sig och hur känner man igen dem?

Här blir kunskap om arter hårdvaluta. Men att kunna arter man aldrig sett kan vara svårt. Då är det desto mer värdefullt att känna till våra vanliga svenska arter för att lättare kunna upptäcka nya.

Idag arbetar flera myndigheter och organisationer med informationskanaler som både förmedlar information om regelverk kring arter, kunskap om arter och kunskap om hur vi kan hjälpas åt att förhindra spridning av främmande arter. Det finns också möjlighet för både experter och allmänhet att rapportera observationer av arter. Detta blir en hjälp för att kunna följa arters förekomst och tidigt upptäcka framför allt de mer problematiska arterna.

Mer information

Via webbsidor som drivs av SLU Artdatabanken, till exempel Artfakta kan man se bilder på invasiva främmande arter och läsa om dessa, samt ta fram fyndkartor över observationer och rapportera sina egna fynd: invasivaarter.nu, artportalen.se och fyndkartor.artfakta.se

Naturvårdsverket (2008). *Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper. Rapport 5910.*

Strand, M., Aronsson, M., & Svensson, M. (2018). *Klassificering av främmande arters effekter på biologisk mångfald i Sverige – Artdatabankens risklista. ArtDatabanken Rapport 21.* Artdatabanken SLU, Uppsala.

Svensson, M., Strand, M. & Aronsson, M. (2019). Risken med främmande arter – går den att uppskatta? *Fauna och Flora* 114(1).